

על לגור בשמיים זה לא פחות

כסף ולא פחות טבעי

ביקור בית / מירב מורן

פארק צמרת. מקרה מבחן (צילומים: אל יצחק, חמר מצפי, ענית לברון, אריאל ירוזילסקי ונולמברג)

■ בזכות השמיים
 "המגדלים אינם אופציה, הם כורח - מי שסבור שאפשר לוותר על בנייה לגובה, או למצוא לה תחליף, לא יודע מה הוא שח. זה הפתרון היחיד המתקבל מהנוסחה המחשבת את היחס בין גודל השטח לכמות האוכלוסייה. בארה"ב רוב הבנייה, גם בערים, היא קומה אחת או שתיים, כי בארץ לעומת זאת, עומדת לפני פיצוץ אוכלוסייה. ב-2048, שנת 100 למדינה, יהיו בשטח ישראל בין 15 ל-20 מיליון איש. יש כמובן אפשרות ליישם את היום כדי לבנות עוד בתים או לכסות את הגג ושטחי בוטלות ובתים דווקא שמיים. מי ישלם על התשתית שתוכנית כוח מחייבת את הצנרת, הכבישים, פתרונות התעסוקה? מי יספוג את יהום האוויר שיבינו פתרונות התחבורה לתחשיבות בסגנון כזה חזק מזה, לגור בשמיים? זה נפלא. זה לא פחות כסף ולא פחות טבעי מלגור על הקרקע".

■ מגדל לכול פועל
 "המגדלים התחילו כטרנד של עשירים, שעברו מווילה ברמת השרון למגדל ליד הפילהרמונית. אבל ככל שהזמן עובר, זה ישתנה וכולם יעברו למגדלים. עכשיו נתניה מתמלאת מגדלים, ובאשדוד בנינים מגדלים, וגם בנת ים ובאר שבע. גם פארק צמרת בתל אביב הוא לא בריוק שכונת טייקונים, לא גנים שם אנשים עניים, אבל לא רק עשירים. דירורים מהמעמד הבינוני. הבינוני הגבוה. משאב הקרקע הולך ומתכלה ואני מאמין שבעתיד יפסיקו לתכנן מוסדות כמו בתי ספר, מקוואות ובתי כנסת כמבנים עצמאיים, ויתחילו לשלב אותם זה בזה ולבנות אותם בקומות ולגובה".

■ משקי בית יתגלו לך שתחזוקת דירה תופסת נתח רחב המשפחה. 900 שקלים לוווד הבית נראה היום סכום עצום - אבל זה עניין של גישה"

האדריכלים. אני והמשרד שלי עוד לא נפלנו למדרגה הנמוכה הזו, אבל יש מספיק אדריכלים שזה מעמדם, ביג טיים".

■ עושים פחות
 "השינוי במעמד ניכר גם בדברים יותר מוחשיים מכבוד ותדמית, למשל בשכר הטרחה שהצטמק פלאים. אבא שלי הרוויח 6% מכול פרויקט, היום המדינה משלמת לאדריכל 2.25% משווי הפרויקט. אם זה מה שמשלמים משרדים ממשלתיים, למה שיוזמים פרטיים ישלמו לנו יותר? ככזו מצייאת מה שקורה הוא שבמקום לשכור 20 אדריכלים שיעבדו שנתיים, שוכרים לאותו פרויקט רק ארבעה, שעובדים חצי שנה. ואין חוכמות - מה שעובדים עליו פחות, יוצא פחות".

■ אדריכלי כבישים
 "זה לא שיוצאים בניינים פחות 'פים', ואפילו לא רק פחות 'מתוכננים' מרחבית. הבניינים שיוצאים כשעושים 'פחות' הם גם, למשל, פחות אטומים למים, כי לא הושקעה מספיק מחשבה בבחירת חומרים. אם בניין לא אטום למים, זה לא נוח ברמה היומיומית, הוא גם פחות עמיד לפגעי הזמן והבלאי שלו מכוער. הרבה שכונות בארץ תוכננו בידי אדריכלי כבישים, אחרי שהשווית סללו כבישים, הביאו את האדריכלים שיעטרו את המקום בכניינים, בלי תוכנית אורבנית כוללת. גורו מגרשים בשטחים הלא-סלולים והומיני אדריכלים לשתול בניינים בניינים. כך זה גם נראה".

■ נעלים נוחות
 "אדריכלות מוצלחת אינה ניכרת לעין. ההולך בשרות רוטשילד ונהנה מכול רגע, לא חושב על התכנון האורבני שעמד מאחורי חרושן הנוכחי, גם לא מי שליבו מושך אותו בכל סוף שבוע להגיע לנמל תל אביב המחורש (אליקים אדריכלים). מה שעובר ומתוכנן נכון, לא זוכה לפרשנות. כמו נעל - כשהיא נוחה, אין הבדל, ואין משמעות אחרי בעלי מקצוע אחרים. קשה וכמה מרגישים את אותה נוחה בכל צעד".

■ בלי שמות
 "כל הטעויות האדריכליות הגורולות נעשו בתום לב. תמורת שום הון לא אוכזר כן שמות, תוכניות ומקומות, אבל כולם יודעים מזה מרוב. הטעויות האלה הוציאות שמופנים כלפיהן לחיים בקנה מידה שכונתי, עירוני וארצי. תשומת הלב לגבי הוכיות על מגדלי עוריאלי בסכסוך שפרץ בין האדריכל אברהם יסקי ליום רוד עוריאלי - (מ.ז.) אם כך פוסקים בעליון, אין פלא שארכיטקט נתפס פה כאחד היוצעים, ולא רואה החשב בהם. רבים מאמינים שכמו שיש לבניין יועץ מיווג ויועץ אינסטלציה, יש גם יועץ עיצוב - הלא הם אנחנו, מושקעת מחשבה תורה בתכנון,

המחשוק, אם הארכיטקט תתחיל הוא יופיע רביעי, ואם הוא לא כזה תותח, מקומו יהיה שמיני, אחרי בעלי מקצוע אחרים. מעמדנו כה שולי, עד שהוכרע שאפילו זכויות יוצרים של בניין אינן שמורות לאדריכל אלא הן קניין היום בעל הממון (הכוונה לפסיקת בית המשפט העליון לגבי הוכיות על מגדלי עוריאלי בסכסוך שפרץ בין האדריכל אברהם יסקי ליום רוד עוריאלי - (מ.ז.) אם כך פוסקים בעליון, אין פלא שארכיטקט נתפס פה כאחד היוצעים, ולא רואה החשב בהם. רבים מאמינים שכמו שיש לבניין יועץ מיווג ויועץ אינסטלציה, יש גם יועץ עיצוב - הלא הם אנחנו, מושקעת מחשבה תורה בתכנון,

הדמיית בחו"ל "בחברה טובה" (צילום: ענת לברון)

כשהארכיטקטורה היא פשוטה כמשמעה - רעה".

■ בצלאל והסתננון
 "אני הלכתי ללמוד בצלאל, כי הערפתי גישה אמנותית על פני הנרטיב והערפתי את ירושלים על פני חיפה. כיום, כשאני מגייס אדריכלים לעבודה, אני לא מבחין בין יוצאי בתי ספר שונים, אין הבדל, ואין משמעות - כך או כך 5 שנות הלימוד הן רק תחילת הדרך במקצוע שלא הגיעו ללמוד בו לעולם. ככל למדתי שיש סטודנטים מעולים שהלם המציאות המקצועית שיתק אותם, ויש סטודנטים בינוניים שהפגישה עם החיים הפכה אותם לסטאיים".

■ אדריכלי מצננת
 "לא רק אדריכלים ישראלים עשו מצננת שישמו זימים לשכנע רשויות, בנקים ומשקיעים. היינו מדברים טובה - גם אדריכלים מדרום אפריקה, מאירופה ומניו זילנד עשו את אותו הרבר בדיוק. במשרד שלנו היה רגע של 50% ממעורבה היה לפרויקטים בחו"ל והיום רק 20% מהעבודה שם. השתנה, הרבה פרויקטים שתכננו אינן נקיות. אני סבור שבאופן שבו הן מתנהלות, יש פוטנציאל גדול לאי-היגיון. הפורמט אינו לראש חטור. אבא שלי בנה את הקריירה דרך תחרויות, כשבחר אנונימית לעשות את הכור הגרעיני ברימונה, את מוזיאון ת"א ואת בניין מקסיקו באוניברסיטת ת"א. זו גם היתה למשל, ההצעות אנונימיות שבו פגע, היא מסמנת את טבעת המטרה. בתחרויות בצרפת, דיעו מי יגיש ומי המתכננים, לגמרי - המעטפת נפתחה, הבחירה נעשית בלי שהשופטים ידעו מי יגיש ומי המתכננים, רק אחרי הבחירה מתבררת היות המציע והוא מקבל הודעה שקיבל את פרויקט. 'בישראל, האדריכלים נקראים להותם, מעמדם שקטריהם לעולם היתה השפעה על בחירת השופטים. לאדריכלים צעירים קשה לעבור את המשוכה ותחרויות היה הדרך לפתח קריירה, כך זה ככול העולם או הפחות - עד תום הביצוע. אבל אני חי בעולם אדריכלי שונה לגמרי. כשבא שבע, בשדרות ובקריית שמונה שבנונו תחת הרגלים 'בניית הארץ' ו'קליטת עלייה'. שלא מתוך כוונה רעה בנו מקומות שהפכו ל'לא מקומות' דור ההמשך לא רוצה להישאר ואיש לא רוצה לבוא ולהשקיע".

■ אבא יצחק
 "לפעמים אני מביט על סקיצות שעשיתי ולרגע נדמה לי שאבא שלי צייר אותן. אולי אני מחוקק את העיפרון בדרך רומה, ולבטח אני מושפע מסגנונו בהיבטים עיצוביים מסוימים. למדתי ממנו שאדריכלות היא מסע חיפוש - שאפשר להתקדם למקום רחוק מאוד ולא להתבייש לסגת ממנו. למדתי שאסור האלץ את הפתרון ההכונני, להיות פתוח לאפשרויות שונות ולהיות אחראי לכל הדרך, לכל הפרטים - עד תום הביצוע. אבל אני חי בעולם אדריכלי שונה לגמרי. כשבא שבע, בשדרות ובקריית שמונה שבנונו תחת הרגלים 'בניית הארץ' ו'קליטת עלייה'. שלא מתוך כוונה רעה בנו מקומות שהפכו ל'לא מקומות' דור ההמשך לא רוצה להישאר ואיש לא רוצה לבוא ולהשקיע".

■ אהרי לבתי
 "אני מרגיש טוב מאוד עם מה שאני עושה. אני עוד חי בתפיסה שעבודת האדריכל משריפה על חברה ומודע לאחריות העצומה שיש לי בפרויקטים הגדולים שאני מתכנן. פארק צמרת לאינטסרביט מוגדרים כזו, ואיך המגדלים עצמם ותושביהם משתלבים בתוך הפעילות העירונית. אני יודע שכל דבר שאני מתכנן יישאר על הקרקע עשרות שנים אחרי שכבר לא אחיה בעולם הזה. המחשבה הזאת והאחריות הזו מלווה אותי בכל רגע ורגע".

■ אהרי יצחק
 "לפעמים אני מביט על סקיצות שעשיתי ולרגע נדמה לי שאבא שלי צייר אותן. אולי אני מחוקק את העיפרון בדרך רומה, ולבטח אני מושפע מסגנונו בהיבטים עיצוביים מסוימים. למדתי ממנו שאדריכלות היא מסע חיפוש - שאפשר להתקדם למקום רחוק מאוד ולא להתבייש לסגת ממנו. למדתי שאסור האלץ את הפתרון ההכונני, להיות פתוח לאפשרויות שונות ולהיות אחראי לכל הדרך, לכל הפרטים - עד תום הביצוע. אבל אני חי בעולם אדריכלי שונה לגמרי. כשבא שבע, בשדרות ובקריית שמונה שבנונו תחת הרגלים 'בניית הארץ' ו'קליטת עלייה'. שלא מתוך כוונה רעה בנו מקומות שהפכו ל'לא מקומות' דור ההמשך לא רוצה להישאר ואיש לא רוצה לבוא ולהשקיע".

■ אהרי לבתי
 "אני מרגיש טוב מאוד עם מה שאני עושה. אני עוד חי בתפיסה שעבודת האדריכל משריפה על חברה ומודע לאחריות העצומה שיש לי בפרויקטים הגדולים שאני מתכנן. פארק צמרת לאינטסרביט מוגדרים כזו, ואיך המגדלים עצמם ותושביהם משתלבים בתוך הפעילות העירונית. אני יודע שכל דבר שאני מתכנן יישאר על הקרקע עשרות שנים אחרי שכבר לא אחיה בעולם הזה. המחשבה הזאת והאחריות הזו מלווה אותי בכל רגע ורגע".

על לגור בשמיים זה לא פחות

ביקור בית / מירב מורן

פארק צמרת. מקרה מבחן (צילומים: אל יצחק, חמר מצפי, ענית לברון, אריאל ירוזילסקי ונולמברג)

■ בזכות השמיים
 "המגדלים אינם אופציה, הם כורח - מי שסבור שאפשר לוותר על בנייה לגובה, או למצוא לה תחליף, לא יודע מה הוא שח. זה הפתרון היחיד המתקבל מהנוסחה המחשבת את היחס בין גודל השטח לכמות האוכלוסייה. בארה"ב רוב הבנייה, גם בערים, היא קומה אחת או שתיים, כי בארץ לעומת זאת, עומדת לפני פיצוץ אוכלוסייה. ב-2048, שנת 100 למדינה, יהיו בשטח ישראל בין 15 ל-20 מיליון איש. יש כמובן אפשרות ליישם את היום כדי לבנות עוד בתים או לכסות את הגג ושטחי בוטלות ובתים דווקא שמיים. מי ישלם על התשתית שתוכנית כוח מחייבת את הצנרת, הכבישים, פתרונות התעסוקה? מי יספוג את יהום האוויר שיבינו פתרונות התחבורה לתחשיבות בסגנון כזה חזק מזה, לגור בשמיים? זה נפלא. זה לא פחות כסף ולא פחות טבעי מלגור על הקרקע".

הקליינטים הם משרדי ממשלה, כמעט ולא היו פרויקטים מסחריים. כשאבא שלי היה אדריכל פעיל מעמד המקצוע היה שונה לגמרי".

■ אחרי לבתי
 "אני מרגיש טוב מאוד עם מה שאני עושה. אני עוד חי בתפיסה שעבודת האדריכל משריפה על חברה ומודע לאחריות העצומה שיש לי בפרויקטים הגדולים שאני מתכנן. פארק צמרת לאינטסרביט מוגדרים כזו, ואיך המגדלים עצמם ותושביהם משתלבים בתוך הפעילות העירונית. אני יודע שכל דבר שאני מתכנן יישאר על הקרקע עשרות שנים אחרי שכבר לא אחיה בעולם הזה. המחשבה הזאת והאחריות הזו מלווה אותי בכל רגע ורגע".